

Försvarsförmåga

- En begreppsutredning

Abstract

The concept of *defense capability* is commonly used in Swedish social debate and within strategically oriented communication from the government and armed forces. However, this concept does not origin from any formally established definition or concept clarification. Instead, its meaning varies, or is implicit, which is unfortunate when this capability needs to be addressed and communicated intelligibly in uncertain times. This study aims to seek additional understanding of the concept in a strategic context and contribute to a future expansion of its theoretical framework. The concept was analyzed using thematic analysis within three government issued defense policy document and three strategic document or doctrines from the Swedish armed forces. In a second phase the concept was assessed using John Gerrings framework for understanding concepts through eight different criteria. The study shows that the application of the term and its numerous attributes is not fully consistent between the government and the armed forces within investigated documents. Hence, the need of a formal definition and a further operationalization of the concept can be confirmed. The most important contribution to a developed theoretical framework of *defense capability* is the successful extraction of the concepts core meaning.

Nyckelord: försvarsförmåga, krigföringsförmåga, begreppsutredning, John Gerring, tematisk analys

*Antal ord:*9910

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Begreppet <i>försvarsförmåga</i> – introduktion och problembeskrivning	1
1.2	Syfte och frågeställning.....	3
1.3	Forskningsöversikt	4
1.4	Definitioner	5
2	Teori	7
2.1	Familjaritet (Familiarity).....	8
2.2	Resonans (Resonance).....	8
2.3	Sparsamhet (Parsimony)	9
2.4	Koherens (Coherence).....	9
2.5	Avgränsning (Differentiation).....	9
2.6	Djup (Depth)	9
2.7	Teoretisk nytta (Theoretical utility)	10
2.8	Praktisk nytta (Field utility)	10
3	Metod	11
3.1	Metodansats.....	11
3.2	Metod för datainsamling och analys	12
3.3	Källmaterial och avgränsningar	14
3.3.1	Val av källor	14
3.3.2	Kritik av val av källor.....	15
3.3.3	Övriga avgränsningar	15
3.4	Operationalisering	16
3.5	Validitet och reliabilitet.....	17
4	Analys och resultat	18
4.1	Sammanfattning av tematisk analys (TA).....	18
4.1.1	Begreppet försvarsförmåga - kärnbetydelse.....	19
4.1.2	Begreppets identifierade attribut	20
4.2	Begreppsvärdering utifrån Gerrings teori	21
4.2.1	Familjaritet (Familiarity).....	22

4.2.2	Resonans (Resonance).....	24
4.2.3	Sparsamhet (Parsimony)	24
4.2.4	Koherens (Coherence).....	25
4.2.5	Avgränsning (Differentiation).....	26
4.2.6	Djup (Depth)	28
4.2.7	Teoretisk nytta (Theoretical utility)	28
4.2.8	Praktisk nytta (Field utility)	29
4.3	Sammanfattning	29
5	Slutsatser.....	31
5.1	Diskussion	31
5.2	Förslag på vidare forskning.....	35
6	Referenser.....	36

1 Inledning

Under rubriken inledning introduceras begreppsutredningens fokusbegrepp med den problembeskrivning som utgör grund för undersökningen. Syfte och frågeställning kompletteras med en redogörelse för tidigare forskning tillsammans med exempel på ansatser till definition av begreppet. Avslutningsvis redovisas närbesläktade begrepp som är relevanta för undersökningen.

1.1 Begreppet *försvarsförmåga* – introduktion och problembeskrivning

”Öfverste Tingsten sätter landstormens uppgift mycket högt, och man behöfver inte vara militär för att inse att landstormen med en fullt ändamålsenlig och fullt effektivt verkande organisation skulle höja vår försvarsförmåga så väsentligt att vårt land dermed skulle göras hardt när ointagligt.” (Gefleposten Weckoupplagan, 1903)

Citatet är hämtat ur en svenska dagspressen från början av förra seklet. Försvarsförmåga som begrepp är således inget nytt fenomen och förmodligen har begreppets inneboende vida och implicita betydelse diskuterats länge. Idag används begreppet *Sveriges försvarsförmåga* frekvent inom samhällsdebatten samt i regerings- och myndighetskommunikation. Med anledning av den försämrade säkerhetspolitiska situationen och kriget i Ukraina är det naturligt då begreppet sammanhör med vårt behov av säkerhet och förmåga till försvar om situationen eskalerar. En vanlig diskussion handlar om vad försvarsförmåga egentligen består av, exempelvis i frågan om det är förmågehöjande att etablera nya arméregementen i stället för att utöka befintliga plattformar. Begreppet får anses som allmänt vedertaget men vad det egentligen betyder och består av framgår sällan.

Så börjar jakten på definitionen. Undersökningens inledande litteratursökning efter begreppet, ur såväl svenska som internationella källor, kan sammanfattas med följande *generella* observationer som får relevans för fortsatt analys:

- Begreppet används generellt utan koppling till någon form av etablerad definition. Det som avses är oftast Försvarsmaktens förmåga att försvara landet, men kan även syfta på Sveriges förmåga eller totalförsvarets förmåga. Detta är dock inte alltid helt enkelt att tolka.
- Begreppet är typiskt svenskt då det inte går att utifrån ovan nämnda innebörd hitta ett internationellt jämförbart begrepp. En översättning

till *defence capability*¹ är rimlig men ordet *defence* syftar oftast inte till *försvar* som i *försvarsmakt* utan snarare till *stridssättet* försvar alternativt som en defensiv eller protektionistisk förmåga. Sveriges försvarsmakt är på engelska *Swedish Armed Forces* vilket indikerar svårigheten med raka översättningar.

- Begreppet kan även förekomma i tematiserad form, exempelvis som *cyberförsvarsförmåga* eller *luftförsvarsförmåga*, vilket ytterligare vidgar utfallsrummet för tolkning.
- Begreppet används i försvarspropositioner och i Försvarsmaktens styrande dokument, vanligen tillsammans med attribut som indikerar ambition (exempelvis höja, vidmakthålla, förstärka). I de fall dokumenten innehåller en begreppsförklaring listas inte försvarsförmåga.

I regeringens försvarspolitiska propositioner från 2000 respektive 2004 förekommer begreppet *grundläggande försvarsförmåga* upprepade gånger tillsammans med attribut som *anpassningsbar* eller *nationell* (Prop. 1999/2000:30; Prop. 2004/05:5). Att begrepp tenderar att påverkas av tidens anda är tydligt då denna konstruktion i princip helt har försvunnit ur försvarspropositionerna sedan dess. Däremot kvarstår den efterlysning som gjordes av försvarsutskottet inför försvarsbeslutet 2004 som obesvarad:

*”Utskottet anser att begreppet **grundläggande försvarsförmåga** behöver konkretiseras för att detta skall få ett reellt innehåll och kunna dimensionera försvaret och dess utformning samt vara möjligt att följa upp. Utskottet utgår dock från [...] att **regeringen** så snart som möjligt **återkommer med förslag till ett förtydligande av begreppet**” (Försvarsutskottets betänkande 2004/05: FöU4, s. 33).*

Försvarsförmåga framstår som ett komplext fenomen och låter sig tydligen inte beskrivas på ett enkelt sätt. Problem kan uppstå när begreppet laddas med ambition eller nivå då det rimligen därmed behöver vara mätbart, vilket ovanstående citat förstärker. Om något ska kunna vara mätbart bör det först kunna definieras. Och för att kunna definieras måste ett begrepp kunna förstås, vilket denna undersökning handlar om.

Konsekvenserna av en bristfällig förståelse blir som störst om diskrepansen uppstår på högsta, d.v.s. strategisk nivå, och sedan sprider sig nedåt. Därav kommer undersökningen avhandla begreppet inom politisk-strategisk och militärstrategisk nivå.

---

¹ Översättningen föreslås i FOA användarrapport – *Att värdera operativ försvarsförmåga – definitioner och förslag* (Lignell et al., 1998, s. 13)

1.2 Syfte och frågeställning

Begrepp är ofta diffusa och kan vara flertydiga. Det är därför viktigt att klarlägga begrepp genom att till exempel göra en *stipulativ* definition, d.v.s. göra klart vad jag som avsändare menar (Thurén, 2019, s. 16). Begreppet *försvarsförmåga* tycks falla inom kategorin flertydigt eftersom tolkningarna är implicita och det används inom varierande kontexter. Förutom att öka förståelsen för begreppet och hur det används ska undersökningen tydligt visa på behovet av stipulativ definition.

Begreppen utgör vetenskapens grundstenar och ett bra begrepp kräver att de gemensamma egenskaperna är väl definierade (Esaiasson et al., 2017, s. 21). Utan väldefinierade begrepp kommer kommande forskning att begränsas men genom ökad förståelse skapas förutsättningar för en begreppsmässig *basplatta*² vilket denna undersökning kan bidra till.

Att genom en systematisk begreppsutredning öka förståelsen för hur begreppet får uttryck och tolkas kan ge stöd inför framtida formuleringar av försvarsförmåga. I dagens säkerhetspolitiska situation är det särskilt angeläget, och nödvändigt, att kommunicera, värdera, mäta och diskutera försvarsförmåga med precision. Resultatet ska även kunna utgöra en form av betygsättning eller värdering av begreppets bruk och uttryck inom och mellan analysobjekten. Eventuell diskrepans mellan regeringens respektive Försvarmaktens styrande dokument är särskilt viktiga att belysa.

Frågeställningen syftar till att nå ökad förståelse av begreppet. En lämplig undersökningsform mot detta syfte är en begreppsutvecklande studie med målsättningen att utreda begreppet försvarsförmåga (Ibid, 2017, s. 36). För att på ett systematiserat sätt kunna förstå begreppet tar undersökningen hjälp av befintlig och etablerad teoribildning genom John Gerrings metateori för begreppsbyggnad och begreppsvärdering. Gerrings teori beskrivs i kapitel 2.

Frågeställningen är: *Hur kan vi förstå begreppet försvarsförmåga i strategisk kontext utifrån Gerrings begreppsteori?*

Frågan operationaliseras inom följande inramning: För att kunna *förstå* begreppet behöver begreppets innehåll först *analyseras* genom insamlade data och därefter *värderas* med hjälp av ett anpassat analysverktyg (se kap. 3).

---

² Med basplatta avses kärnbetydelsen av begreppet tillsammans med en beskrivning av dess styrkor och svagheter.

1.3 Forskningsöversikt

”Att skapa nationell försvarsförmåga kan liknas vid ett system där en mängd olika underliggande verksamhetsdelar och processer hänger ihop och påverkar varandra i komplexa kedjor” (RiR 2021:3, s. 7).

Riksrevisionens rapport – *Att bygga nationell försvarsförmåga* (2021) – sätter tonen för komplexiteten där behovet av begreppsförståelse utgör en förutsättning för systemförståelse. Men forskning om försvarsförmåga som begrepp är svårfunnen. När försvarsförmåga nämns eller avhandlas hanteras fenomenet som en delmängd av annan forskning och som ett begrepp med implicit betydelse i den försvarspolitiska diskursen. Problemet är således inomvetenskapligt då det tycks finnas en forskningslucka (Esaiasson et al., 2017, s. 32).

Ett liknande problem har uppmärksammats av Robert Dalsjö, avseende termen tröskeleffekt, i FOI-rapporten - *Fem dimensioner av tröskelförsvar* (2017). Det finns tydliga likheter i problembeskrivningen av ett begrepp som används med olika betydelser utan någon allmänt accepterad tolkning eller definition (Dalsjö, 2017, s. 6). Dalsjö gör en begreppsanalys med fokus kring hur termen bör tolkas med utgångspunkt i tidigare forskning samt försvarspropositioner och doktriner (Ibid, s. 11–14).

I FOA användarrapport - *Att värdera operativ försvarsförmåga – definitioner och förslag* (1998) beskriver Maria Lignell m.fl. svårigheterna att formulera tydliga mål och att styra med begrepp som förmåga eller effekt (Lignell et al., 1998, s. 6–7, 12–14). I rapporten ges särskilt utrymme för analys av förmågebegreppet och i kapitlet utgångspunkter diskuteras definitionen av begreppet försvarsförmåga (Ibid, s. 47). Rapporten kommer vara ett viktigt ingångsvärde och stöd till undersökningen av begreppets *kärnbetydelse* i fortsatt arbete.

Jacob Westberg utvecklar i boken *Svenska säkerhetsstrategier* (2021) bland annat begreppet *säkerhetsstrategi*. Westbergs resonemang är relevant då han ger exempel på hur ett utvecklat teoretiskt ramverk för ett begrepp kan ge effekt. Likaså är Westbergs modell av säkerhetsstrategins relation med överordnade mål och underordnade strategier intressant då en nations försvarsförmåga rimligen ingår i en säkerhetsstrategi. Var försvarsförmåga som fenomen eller koncept placerar sig i en sådan hierarki och med vilken bedömd påverkan är av betydelse när vi ska förstå begreppet i en strategisk kontext.

Utöver ovanstående exempel på forskning som kan relateras till krigsvetenskapliga begrepp förekommer ett betydligt större utbud av forskning och teoribildning kring samhällsvetenskapliga begrepp. Här bör Giovanni Sartori nämnas med sin normativa syn på begreppsbildning. Sartori etablerade regler och procedurer för begreppsbildning och varnade för problem som tvetydighet, gränslöshet och vaghet i begreppsanvändningen (Collier & Gerring, 2009, s 4). Sartoris modell bygger på att det är möjligt att ordna om begrepp, termer och definitioner med stöd av regler och procedurer men får också kritik för att ha en alltför optimistisk syn på en sådan process (Ibid, s. 5). Sartoris modell är en av John Gerrings utgångspunkter i sin teori vilken också utgör teoretisk grund för denna

undersökning. Vi återkommer således både till Sartori och Gerring under teori-kapitlet.

1.4 Definitioner

Som tidigare nämnts går det inte att återfinna någon fastställd definition av begreppet försvarsförmåga. Däremot kan ett antal försök att konkretisera fenomenet utläsas ur ett antal försvarsrelaterade dokument, vilket exemplifieras nedan. För att senare kunna beskriva begreppets kärnbetydelse kommer beskrivningarna komplettera det definitionsbildande materialet inom valda analysobjekt för ökad förståelse.

Ett tydligt exempel på begreppsbestämning kommer från Finland. I Stadsrådets försvarspolitiska redogörelse (2017, s. 14) framgår att *”Försvarsförmågan består av försvarssystemets militära kapaciteter samt av nationellt myndighetssamarbete och internationellt försvarssamarbete”*. I samma publikation, men från 2021, stipuleras: *”Värnplikten, en hög försvarsvilja och en tillräcklig nationell enighet utgör grunden för Finlands försvarsförmåga.”* (Statsrådets försvarsredogörelse, 2021, s. 19)

Ovanstående rimmar väl med vad som övergripande beskrivs i den svenska försvarsmaktens militärstrategiska doktrin från 2016 under rubriken: *Konceptuell utgångspunkt för svensk försvarsförmåga*. En definition av begreppet uttrycks inte explicit men utvecklas inom ramen för inriktning av det militärstrategiska konceptet och består av tre delar: *Försvarsvilja, totalförsvaret och internationell förankring* (Försvarsmakten, 2016, s. 44). Doktrinen från 2016 är dock upphävd och ersatt av militärstrategisk doktrin 2022. I den senare versionen är den konceptuella utgångspunkten avseende försvarsförmåga borttagen.

I tidigare nämnda FOA användarrapport hänvisar man till ett PM från Försvarsdepartementet angående definition och avgränsning där försvarsförmåga anges som *”den samlade förmågan att lösa de uppgifter som totalförsvarsresurserna skall kunna utnyttjas för”* (Franzén citerad av Lignell et al., 1998). Författarnas egna förslag på definition framgår senare som: *”Försvarsförmåga kan definieras som försvarets förmåga att nå uppsatta mål eller syften”* (Lignell et al. 1998, s 101).

Ett närbesläktat begrepp till försvarsförmåga är *krigföringsförmåga*³ vilket vi återkommer till senare i arbetet. En viktig del i undersökningen blir att förstå hur det väl utvecklade militärteoretiska begreppet krigföringsförmåga och försvarsförmåga förhåller sig till varandra, inom och mellan analysobjekten. Det kan även bidra till att sänka abstraktionsnivån för en ökad förståelse av begreppets *kärnbetydelse* innan operationella indikatorer utvecklas för vidare mätning (Esaiasson et al., 2017, s. 55).

---

³ Krigföringsförmåga beskrivs i *Militärstrategisk doktrin*, Försvarsmakten 2022, s. 16–17

Ett annat näraliggande begrepp är *totalförsvarsförmåga*. Som undersökningen senare ska visa förekommer begreppet som en variant på försvarsförmåga. Eftersom totalförsvar tycks utgöra en möjlig beståndsdel av försvarsförmåga, enligt redovisade definitionsansträngningar, är totalförsvarsförmåga ett viktigt begrepp för undersökningen som inte kan avgränsas. Till skillnad från krigföringsförmåga, som är militärteoretiskt etablerat, kan totalförsvarsförmåga ses som en operationaliserad form av försvarsförmåga vilket gör det relevant för vidare analys.

I undersökningen kommer således tre begrepp vara föremål för analys i varierande grad. Försvarsförmåga är det begrepp som ska undersökas som *fokusbegrepp*. För att fullt ut kunna svara på frågeställningen kommer även *krigföringsförmåga* och *totalförsvarsförmåga* ingå som sökord. De två sistnämnda utgör undersökningens *understödjande* begrepp syftandes till att komplettera analysen och öka förståelsen för fokusbegreppet.

2 Teori

I teorikapitlet redovisas och motiveras undersökningens teoretiska utgångspunkt. Teorin kommer användas för att tolka och bedöma data genom dess perspektiv och begrepp. Undersökningens val av teori är kopplad till forskningsfrågan som fokuserar på förståelse av ett begrepp (Fejes et al., 2019, s. 29). Det teoretiska underlaget för undersökningen utgörs av John Gerrings analysmodell för begreppsbildning - *What makes a Concept Good? – A Criterial Framework for Understanding Concept Formation in the Social Sciences* (1999).

Gerring utgår ifrån Giovanni Sartoris tio regler för begreppsbildning (Sartori, 1984, s. 63-64) men kritiserar honom samtidigt då han anser att begreppsbildning inte kan reduceras till teoretisk eller empirisk relevans genom ett antal regler. I stället anser han att vägen till begreppsmässig adekvans nås genom en standarduppsättning av kriterier att förhålla sig till (Gerring, 1999, s. 357). Sartoris bedömningskriterier eller regler är emellanåt otydliga vilket lämnar stort tolkningsutrymme och gör dem svåroperationaliserade. Sartori lämnar oss exempelvis att bedöma om tvetydighet eller vaghet finns i definitionen av ett begrepp, vilket är svårt att tillämpa i regelform. Reglerna är inte utformade som en checklista för begreppsbedömning eller begreppsbildning utan består till stor del av allmängiltiga begreppsnormer eller konstateranden. Troligtvis är begreppsbildning en mer dynamisk och oförutsägbar process än vad som kan hanteras med ett regelmässigt tillvägagångssätt vilket också Gerring konstaterar (Ibid, s. 388).

Gerrings åttadelade kriterieramverk utgår i stället från en föreställning om att begreppsbildning är en uppsättning avvägningar och en dragkamp mellan åtta olika kriterier: *familjaritet, resonans, sparsamhet, koherens, avgränsning, djup, teoretisk nytta och praktisk nytta* (Ibid, s. 357). Även om Gerring har konkretiserat vilka kriterier ett bra begrepp bör bedömas utifrån anser han emellertid att begreppsbildning inte kan reduceras till enbart dessa. Det betyder inte att vi för den delen ska ge upp och dra slutsatsen att begreppsbildning är en fråga om sammanhang eller att den är oändlig i sin mångfald (Ibid, s. 366). I stället bör man redovisa begreppsbildning på ett någorlunda kortfattat och heltäckande sätt genom medling mellan ovan beskrivna åtta kriterier. Hans ramverk tillhandahåller ett tydligt schema ur vilket ett begrepps styrkor och svagheter kan bedömas. Ett sådant tillvägagångssätt anser Gerring flyttar processen för begreppsbildning framåt (Ibid, s 366).

Sammantaget möter Gerrings modell undersökningens begreppsvärderande syfte bättre då den lämnar mindre tolkningsutrymme, är tydligare beskriven och är mätbar i högre grad. Det är också gynnsamt för undersökningens reliabilitet (Esaiasson et al., 2017, s. 58–59).

Även om Gerring antyder att det bland dessa kriterier finns *normer* av operationaliserbarhet och klassificeringsnytta kommer undersökningen använda

kriterierna anpassat tillsammans med riktade frågeställningar i analysverktyget. Det innebär att originalteorins allmänna frågeställningar inom varje kriteriekategori kommer operationaliseras med för ändamålet framtagna riktade frågor. Det återstår att se om den typen av operationalisering faller inom ramen Gerrings normer men kommer oavsett inrymmas inom undersökningens utfallsrum.

I undersökningen och inom vald teori används ord som *term* och *begrepp*. Ett begrepp kan bestå av en eller flera termer som fångar eller beskriver dess kärnattribut och egenskaper. Ett begrepps attribut är dess utmärkande egenskap eller kännetecken.

Nedan följer en beskrivning av kriterierna i Gerrings ramverk som senare kommer operationaliseras i ett anpassat analysverktyg.

2.1 Familjaritet (Familiarity)

Det första kriteriet handlar om hur lättförståeligt och intuitivt tydligt begreppet är. Gerring menar att det kan mätas med i vilken grad begreppet överensstämmer med etablerat bruk inom vardagsspråket eller inom en specialiserad språkgemenskap. Ett familjärt begrepp införlivar så många av dess standardbetydelser i definitionen som möjligt. Därav är den lexikala betydelsen av termen relevant. Den term som fångar upp flest beskrivningar eller definitioner av fenomenet eller begreppet kan tillskrivas en hög grad av familjaritet (Gerring, 1999, s. 368–370).

2.2 Resonans (Resonance)

Resonans, menar Gerring, utgörs av det ”kognitiva klicket” av en given term. Ett sådant klick uppstår med vissa termer medan andra, med praktiskt taget identiska betydelser, går obemärkta förbi. Ett begrepp med hög resonans har en slagkraftig etikett som är enkel att associera med ett fenomen och har ofta stora likheter med närbesläktade termer. Kriteriet resonans kan dock hamna i konflikt med andra kriterier då en etikett som får fäste ofta utgörs av en ersättningsterm eller en exotisk term som därmed riskerar bryta mot andra kriterier, exempelvis familjaritetskriteriet (se ovan). Ändå frågar sig Gerring varför forskare fortsätter att söka efter ord som inte bara är tydliga, utan också fångslande. Ett möjligt svar är att begrepp med hög resonans kommer användas oftare och därmed blir det en fråga om strävan efter makt. Och makt bärs *både* av resonansen och betydelsen (Gerring, 1999, s. 370–371).

2.3 Sparsamhet (Parsimony)

Ett bra begrepp har inte oändliga definitioner, attribut och egenskaper. Sparsamhet innebär en strävan efter förkortning vilket också är kännetecknande för ett begrepp. Ett begrepp är enligt Gerring en förkortning som ökar förståelsen och begränsar diskursen vilket ökar vår förmåga att förstå och hantera ett ämne. Ett sparsamt begrepp utgörs av att hela betydelsen och meningen kan omhändertas med så få ord och relaterade attribut som möjligt (Gerring, 1999, s. 371–373).

2.4 Koherens (Coherence)

Det viktigaste kriteriet för ett bra begrepp är dess interna koherens, d.v.s. i vilken grad de attribut som definierar begreppet korrelerar med varandra. God koherens innebär frånvaro av motstridiga attribut och att attributen är konsoliderade runt en enda kärnprincip enligt Gerring. Det bör således vara möjligt att enkelt definiera det kraftfulla i begreppet om attributen är logiskt eller funktionellt relaterade och inkonsekvensen mellan dessa är liten. Gerring exemplifierar låg koherens med begreppet *ideologi* vilket definieras av vissa som – ”ett system av idéer som förhindrar förändringar”, och av andra – ”ett system av idéer som främjar social förändring” (Gerring, 1999, s. 373–375).

2.5 Avgränsning (Differentiation)

Den andra sidan av intern koherens är extern avgränsning som anger hur väl ett begrepp kan särskiljas från ett angränsande eller närbesläktat begrepp. Definitionsgränserna och dess klarhet blir viktiga i bedömningen av begreppet enligt kriteriet. Om dessa överlappar mot liknande begrepp blir resultatet låg grad av avgränsning. En bra och användbar definition berättar inte enbart vad ett begrepp *är*, utan också vad det *inte är*. Det kan uppnås genom att begreppsdefinitionen tydligt anger vad som utmärker begreppet i förhållande till liknande begrepp (Gerring, 1999, s. 375–377).

2.6 Djup (Depth)

Användbarheten av ett begrepp förstärks av dess förmåga att sammanfoga eller gruppera egenskaper och attribut inom sitt användningsområde. Ju fler av dessa som kan inkluderas, och därmed beskriva samma fenomen, desto större djup har begreppet. Ett potentiellt problem, menar Gerring, är att allt för vidlyftiga

definitioner riskerar bryta mot sparsamhetskriteriet. Därmed inte sagt att sparsamhet och djup står i direkt konflikt med varandra eftersom djup avser attribut som är åtföljande, inte nödvändigtvis definierande. Ett exempel är att definitionen av människa som ”rationellt djur” inte kan sägas kompromissa med djupet av kategorin eftersom det finns väldigt många åtföljande attribut som kan anses skilja människa från djur (Gerring, 1999, s. 379–380).

2.7 Teoretisk nytta (Theoretical utility)

Kriteriet syftar till att värdera huruvida begreppet kan hjälpa till att formulera teorier eller utgöra byggstenar i teoretiska strukturer enligt Gerring. Begreppens existens är nästan helt motiverade av deras kategoriserande egenskaper och därför avgörs den teoretiska nyttan av hur väl begreppet kan användas som ett kategoriserande ramverk (Gerring, 1999, s. 381).

2.8 Praktisk nytta (Field utility)

Det sista kriteriet handlar om relationen mellan begreppet och närliggande begrepp inom samma område samt hur detta definieras. Gerring anser att det i princip är omöjligt att omdefiniera ett begrepp utan att andra angränsande begrepp påverkas genom dess inneboende relationer. Praktisk nytta handlar alltså om hur angränsande begrepp påverkas vid omdefinition eller nybildning av begrepp. Ju mindre negativ påverkan desto större anses den praktiska nyttan med det nya begreppet vara (Gerring, 1999, s. 382–383).

3 Metod

I kapitel 3 beskrivs undersökningens metodansats samt hur metoder och teorier för begreppsanalys respektive begreppsvärdering har operationaliserats mot undersökningens syfte och frågeställning. Undersökningens källmaterial redovisas tillsammans med avgränsningar och avslutningsvis diskuteras arbetets validitet och reliabilitet.

3.1 Metodansats

Med metodansats avses procedurer för både datainsamling och analys. Andreas Fejes och Robert Thornberg argumenterar i *Handbok för kvalitativ analys* (2019) för att använda begreppet metodansats i stället för metod. Det bildar en större helhet och omfattar både insamling och analys med tillhörande logiska kopplingar och vetenskapliga frågor (Fejes et al., 2019, s. 17). För detta arbete är analysen genom teorin helt central och avgörande för slutresultatet eftersom enbart insamlade data utifrån en mängd enskilda objekt är otillräckligt att dra slutsatser ifrån. Empirin, våra insamlade data, utgör således utgångspunkten medan teorin hjälper till att tolka och förstå. En risk med induktiva slutledningar är att forskarens kunskaper och bakgrund kan forma och påverka observationerna (Ibid, s. 24). Inom undersökningen mitigeras risken genom att använda för ändamålet anpassade analysverktyg som baseras på etablerad teoribildning med tydliga regler och ramar. Analysverktygen redovisas under p. 3.2 och 3.4 nedan.

Metodansatsen är kvalitativ även om det förekommer kvantitativa inslag i termer av kodning och systematisering. Fokus är sammanhang, skillnader och fördjupad kunskap ur text vilket en kvalitativ ansats etiketterar. En lämplig metod för att analysera ett begrepp är systematisk textanalys. Textanalys med innebörden att finna tematisk och systematisk mening, d.v.s. i detta fallet beskriva hur ett begrepp ska förstås. En sådan analys behöver förstärka och lyfta fram väsentliga delar i innehållet vilket görs genom att ordna det logiskt eller genom kategorisering (Esaiasson et al., 2017, s. 213).

Metodansatsen är kronologiskt organiserad i två delar, givet undersökningens syfte och frågeställning. Först ansätts en begreppsanalys och därefter en begreppsvärdering även om det samlade arbetet kan sorteras som en begreppsanalys som uppsatsens titel anger. Det innebär att ansatsen inledningsvis blir induktiv för att samla in empiri (data) om begreppet ur analysobjekten och dra *generella* slutsatser. Under begreppsvärderingen, som syftar till att bedöma begreppet utifrån det operationaliserade teoretiska ramverket, övergår metoden till ett deduktivt eller teorikonsumerande förfaringssätt (Ibid, s 42).

3.2 Metod för datainsamling och analys

Insamling, kodning och analys av empiri ur analysobjekten sker med metoden *tematisk analys* (Braun & Clarke, 2006). Tematisk analys är en metod för att identifiera, analysera och rapportera mönster eller teman ur data. Fördelen med att använda tematisk analys (TA) som metod eller verktyg är att den är flexibel och inte bunden till någon teori eller epistemologi vilket passar undersökningens begreppsanalyserande del (Braun & Clarke, 2006, s. 78–79). Därmed undviks sammanblandning mellan olika teorikonstruktioner och arbetet kan kraftsamlas till Gerrings analysmodell i den deduktiva fasen. Metoden kan anpassas mot uppsatsens frågeställning vilket också är gjort och framgår i tabell 1 nedan. Syftet med att använda TA som verktyg i den induktiva fasen är att lägga grunden för efterföljande begreppsvärdering på ett strukturerat och spårbart sätt. Grunden etableras genom att identifiera och sammanställa vilka attribut och egenskaper som kan sammankopplas med begreppen inom analysobjekten. Tematisk analys genomförs i sex faser (Ibid s. 87–93) vilka översiktligt beskrivs i tabell 1.

Faser enligt TA	Applicering (anpassat för undersökningen)
Datainsamling och inläsning	Bekanta sig med källmaterialet samt söka och extrahera förekomster av begreppet.
Generera initiala koder	Extrahera begreppets kontextuella egenskaper och nyckelord genom innebörd, syfte och ambition.
Identifiera teman	Sammanställa attribut till huvudattribut. Sammanställa beståndsdelar i begreppet.
Granska teman	Kontrollera att kategoriseringen inom analysen används konsekvent. Vid behov justera.
Definiera och namnge teman	Aggregera och definiera <i>kärnbegreppet</i> (vem och vad?)
Producera analysrapport	Sammanfatta och överföra analysresultatet till analysverktyget för begreppsvärdering utifrån Gerrings teori.

Tabell 1: Den tematiska analysens sex steg anpassat för undersökningen

Datainsamlingen genomförs genom att söka på begreppen *försvarsförmåga*, *krigföringsförmåga* och *totalförsvarsförmåga* inom samtliga analysobjekt. Syftet med att inkludera begreppen krigföringsförmåga och totalförsvarsförmåga i sökningen är att möjliggöra en bredare värdering och jämförelse mellan dokument från Försvarmakten respektive regeringen (se vidare under p.3.3.3). Träffarna sammanställs digitalt med ett eller flera utdrag av meningens begreppet förekommer i tillsammans med en kort beskrivning av kontext.

Kodning genomförs därefter i syfte att tilldela begreppet, på den plats i och i det sammanhang det förekommer, en kod (Hjerm, et al., 2014, s. 50). Kodningen möjliggör att undersökt material kan indexeras och ordnas till ett slutligt teoretiskt ramverk genom att koderna sammanställs i flera teman eller grupperingar. (Ibid, s. 52). Det teoretiska ramverket slutförs genom operationalisering av metoden

tematisk analys enligt ovan med målsättningen att informationen ska bli möjlig att jämföra inom/mellan analysobjekten och möjliggöra efterföljande begrepps-värdering.

Det teoretiska ramverket utgör den sammanlagda teoretiska definitionen av begreppet som ska undersökas. Det anpassade tematiska analysverktyget för den inledande begreppsanalysen innehåller det antal operationella indikatorer (översatta teoretiska begrepp eller definitioner) som krävs för att kunna mäta med hög begreppsvaliditet (Esaiasson et al., 2017, s. 59).

I tabell 2 nedan framgår ett anpassat utdrag ur undersökningens analyschema som exempel på hur den tematiska analysen har genomförts enligt ovan beskrivna metod.

UTDRAG	NYCKELORD	ATTRIBUT FÖRSVARSFÖRMÅGA	KÄRNBEGREPPET AGGREGERAT	BESTÅNDSDELAR I BEGREPPET	PROP/FM
Höjd beredskap omfattar skärpt beredskap och högsta beredskap. Regeringen fattar beslut om skärpt eller högsta beredskap i syfte att stärka landets försvarsförmåga .	Höjd beredskap stärker landets försvarsförmåga	Beredskap	LANDETS FÖRSVARSFÖRMÅGA	Kan stärkas genom höjd beredskap	FMSI 21
Folkförankringen av totalförsvaret har en avgörande betydelse för försvarsviljan och ytterst för Sveriges försvarsförmåga .	Försvarsförmågan avgörs av folkförankringen av totalförsvaret genom försvarsvilja	Folkförankring Försvarsvilja Totalförsvaret	SVERIGES FÖRSVARSFÖRMÅGA	Avgörs av folkförankringen av totalförsvaret genom försvarsvilja	PROP 15
Arbetet bedrivs genom perspektivstudien med stöd av huvudstudierna och ska nyttiggöra kunskaper från forskning och teknikutveckling samt omhändertar erfarenheter från verksamheten och krigsförbanden inklusive de behov som inte blivit tillgodosedda inom ramen för den finansierade och beslutade försvarsförmågan .	Ej tillgodosedda behov av försvarsförmåga omändertas genom perspektivstudien	Forskning Teknikutveckling Erfarenhetsöverföring Verksamhet Krigsförband	FINANSIERAD OCH BESLUTAD FÖRSVARSFÖRMÅGA		FMSI 21
Kraven på den svenska försvarsförmågan har förändrats och Sverige kommer under de kommande åren investera betydande resurser i totalförsvaret.	Kraven på försvarsförmågan har förändrats	Resurser KraV	FÖRSVARSFÖRMÅGA		PROP 20
I propositionen redovisar regeringen en inriktning för att stärka den svenska försvarsförmågan och öka den operativa förmågan i krigsförbanden fr.o.m. 2016 t.o.m. 2020.	Stärka svenska försvarsförmågan OCH den operativa förmågan i krigsförbanden	Operativ förmåga Krigsförband	SVENSKA FÖRSVARSFÖRMÅGAN		PROP 15
Varje myndighet ska i sin verksamhet beakta totalförsvarets krav. Regeringen anser att bevakningsansvariga myndigheter ska stödja och samverka med Försvarsmakten för att stärka Sveriges försvarsförmåga .		Myndigheter	SVERIGES FÖRSVARSFÖRMÅGA	Försvarsmakten ska stödjas för att stärka försvarsförmågan	PROP 20
Sveriges försvarsförmåga ökar genom att användbarheten och tillgängligheten ökar.		Användbarhet Tillgänglighet	SVERIGES FÖRSVARSFÖRMÅGA	Ökas genom att försvaret får ökad användbarhet och tillgänglighet	PROP 09
Den materielförsörjningsprocess regeringen presenterar i denna proposition ökar den svenska försvarsförmågan . En väl fungerande materielförsörjning svarar mot de ställda kraven på operativ förmåga.		Materielförsörjning	SVENSKA FÖRSVARSFÖRMÅGAN	Ökas genom en väl fungerande materielförsörjning.	PROP 09
Internationella gemensamma övningar syar till att stärka vår taktiska och operativa förmåga inom relevanta områden. Det är också ett medel för att knyta band och utveckla den militära försvarsförmågan i samklang med de vi samarbetar med.	Internationell förankring	Internationella övningar	MILITÄRA FÖRSVARSFÖRMÅGAN		MSD 16
Totalförsvaret ska vara krigsavhållande genom att det avhåller från försök att anfälla, kontrollera eller på annat sätt utnyttja vårt land. Genom ömsesidigt stöd och samverkan mellan militära och civila verksamheter uppnås största möjliga försvarsförmåga .	Stöd och samverkan, militärt och civilt, uppnår största möjliga försvarsförmåga	Krigsavhållande Stöd Samverkan Civila verksamheter Militära verksamheter	FÖRSVARSFÖRMÅGA	Ömsesidigt stöd och samverkan mellan militära och civila verksamheter	FMSI 21
Vår roll är att med en trovärdig krigföringsförmåga tillsammans med övriga delar i totalförsvaret visa att Sverige kommer att försvaras med de förmågor och medel vi väljer.	Trovärdig krigföringsförmåga		KRIGFÖRINGSFÖRMÅGA		MSD 22
Viljan att försvara Sverige omsätts inom Försvarsmakten i militär utbildning och bidrar på så vis till att bygga Sveriges krigföringsförmåga .	Försvarsvilja genom militär utbildning bidrar till att bygga krigföringsförmågan		SVERIGES KRIGFÖRINGSFÖRMÅGA		MSD 22
Interoperabilitet, gemensamma operationer och totalförsvarsförmågan ska integreras i övningsverksamheten.	Totalförsvarsförmågan ska integreras i övningsverksamheten		TOTALFÖRSVARSFÖRMÅGAN	Övningsverksamhet	FMSI 21

Tabell 2: Utdrag ur analyschemat för tematisk analys (anpassat för visning)

3.3 Källmaterial och avgränsningar

Analysenheterna är de objekt eller fall vi ämnar undersöka (Esaiasson et al., 2017, s. 46). Inom detta arbete är det mer språkligt logiskt att benämna eller klassa analysenheterna som objekt eftersom de utgörs av enskilda dokument. Det ter sig också logiskt att använda flera objekt för analys i en begreppsutredning, men begreppet förekommer i vida sammanhang vilket kräver tydliga avgränsningar. Primärkällorna som utgör analysobjekt består av ett urval av offentliga dokument från regeringen samt Försvarsmakten och här hämtas undersökningens empiri.

Undersökningen är inriktad på begreppets säkerhetspolitiska innebörd, hur det får uttryck i politiska styrningar och hur det omsätts i militära styrande dokument. Arbetet utförs inom aktuell svensk kontext med mening och sammanhang i fokus (Ibid, s. 211). Utifrån ovan lagda grund har tre kriterier för urval av analysobjekt konstruerats, vilka tillika utgör undersökningens primära avgränsningar:

För det första ska urvalet omfatta underlag som är publicerade mellan 2009 och 2023, d.v.s. nutid. Dokumenten ska vara fastställda men utan krav på att de är gällande.

För det andra ska texterna härstamma från politisk-strategisk och militär-strategisk nivå⁴.

För det tredje ska texterna kunna jämföras mellan politiken och Försvarsmakten. Således ska underlagen vara författade av Försvarsmakten respektive regeringen.

3.3.1 Val av källor

Utifrån ovan beskrivna villkor samt undersökningens frågeställning har följande urval gjorts:

Försvarspropositioner (politisk-strategisk nivå):

Regeringens proposition 2008/09:140 – Ett användbart försvar

Regeringens proposition 2014/15:109 – Sveriges försvar 2016–2020

Regeringens proposition 2020/21:30 – Totalförsvaret 2021–2025

Försvarsmakten (militärstrategisk nivå)

Försvarsmaktens strategiska inriktning 2021–2030 (FMSI 2021)

---

⁴ I Försvarsmakten förekommer strategisk, operativ och taktisk nivå (se *Militärstrategisk doktrin*, Försvarsmakten, 2022, s. 13–15)

FMSI inriktar Försvarsmaktens verksamhet och innehåller långsiktiga mål. FMSI fokuserar på *vad* som ska åstadkommas. *Hur* detta senare skall göras bryts därefter ner i exempelvis Försvarsmaktens verksamhetsplan. FMSI omvandlar regeringens inriktningsbeslut och andra styrningar för avsedd period.

Militärstrategisk doktrin⁵ 2022 (MSD 22)

MSD 22 beskriver Försvarsmaktens militärstrategiska utgångspunkter och hur Försvarsmakten ska användas för att försvara Sverige. Doktrinen omsätter den politiska inriktningen i militärstrategiska utgångspunkter. Kärnan i MSD är Försvarsmaktens militärstrategiska koncept som beskriver huvuddragen i den militära strategin och hur målsättningarna skall uppnås.

Militärstrategisk doktrin 2016 (MSD 16)

Upphävd sedan 2022-07-01. Ersatt av Militärstrategisk doktrin 2022.

3.3.2 Kritik av val av källor

Undersökningens val av källor kan kritiseras för att omfatta material som är upphävda och ersatta alternativt för gamla. Säkerligen förekommer flera försök och förslag till konkretisering ännu längre tillbaka i tiden, men eftersom begreppet tycks vara tidlöst, vilket exemplifierades i inledningen, bör inte tidigare forskning begränsas i tid för att vara relevant.

Att begreppet saknar fastställd definition försvårar en konkretisering av begreppets kärnbetydelse. Det krävs därför flertalet förekomster att mäta på varvid *ett* försvarsbeslut eller *en* doktrin inte är tillräckligt. Eftersom undersökningen syftar till förståelse krävs även en jämförelse inom respektive dokumentgrupp av hur begreppet har *utvecklats* i form av tillkommande eller utgående attribut.

Källavgränsningen kan även anses vara så snäv så att källorna utgör en för smal representation av begreppet. Risken att begreppet tas ur sitt sammanhang och misstolkas måste beaktas.

3.3.3 Övriga avgränsningar

Undersökningen avser inte närma sig förmågebegreppet som enskilt fenomen genom exempelvis en ansats att särskåda försvarsförmåga genom termerna *försvar* respektive *förmåga* var för sig. Undersökningen kommer heller inte föra resonemang kring uppföljning, rapportering eller mätbarheten av försvarsförmåga.

Olika tematiseringar av försvarsförmåga, som till exempel *cyberförsvarsförmåga* eller *luftförsvarsförmåga*, kommer avgränsas som sökord i analysobjekten. Begreppet *totalförsvarsförmåga* undantas eftersom det utgör en viktig del

---

⁵ Doktrin i politiska och militära sammanhang ska förstås som *tydliggjord lära som grundval för handling* (Försvarsmakten, Militärstrategisk doktrin, 2022, s. 10)

av Försvarsmaktens respektive regeringens operationalisering av Sveriges försvarsförmåga i de styrande dokumenten och är därmed relevant att mäta mot.

Förekomst av begreppet försvarsförmåga utanför kontexten svensk nationell försvarsförmåga avgränsas.

3.4 Operationalisering

Begreppet *per se* kommer inte operationaliseras då ambitionen är att beskriva och förstå, inte att förklara och definiera. I stället sker operationaliseringen genom tematisk analys för begreppsanalys och anpassning av analysverktyget utifrån teorin för begreppsvärdering för att möta studiens syfte samt maximera nyttan av vald teori. Det närmsta vi kommer till operationalisering av begreppet är en exploatering av dess kärnbetydelse, vilket ingår i analysen.

Under p.3.2 redovisades hur metoden tematisk analys har operationaliserats för den induktiva fasen av undersökningen. Nedan följer tabell 3, som beskriver hur Gerrings teori med åtta kriterier operationaliserats för att möta undersökningens syfte och frågeställning genom värdering av begreppet *försvarsförmåga*.

Kriterier	Operationella indikatorer
Familjaritet (Familiarity)	Hur kan begreppets kärnbetydelse sammanfattas ur analysobjekten utifrån beskrivningar av beståndsdelar, innebörd samt övriga attribut och egenskaper?
Resonans (Resonance)	Hur vanligt förekommande är begreppet inom undersökta analysobjekt? Vilka närbesläktade termer förekommer och i vilken omfattning?
Sparsamhet (Parsimony)	Hur specifikt är begreppet (termen) mätt mot kärnbetydelsen och dess identifierade attribut?
Koherens (Coherence)	Är attribut och egenskaper som kan tillskrivas kärnbetydelsen av begreppet logiskt koherenta mellan analysobjekt författade av Försvarsmakten respektive regeringen?
Avgränsning (Differentiation)	Kan närliggande begrepp tillskrivas samma betydelse som <i>försvarsförmåga</i> inom och mellan analysobjekten?
Djup (Depth)	Hur många attribut kan tillskrivas begreppet ur analysenheterna? Kan attributen kategoriseras i kategorier som relaterar till begreppets kärnbetydelse?
Teoretisk nytta (Theoretical utility)	Hur användbart är begreppet för teoribildning inom militärstrategisk kontext?
Praktisk nytta (Field utility)	Hur praktiskt användbart är begreppet i strategiskt inriktande dokument?

Tabell 3: Gerrings kriterier för begreppsbyggnad och begreppsvärdering operationaliserade mot undersökningens syfte och frågeställning.

3.5 Validitet och reliabilitet

Valet av analysobjekt påverkar undersökningens *validitet*. De tidigare redovisade urvalsfaktorerna utgör den kontext som begreppet ska undersökas inom. Att hålla sig inom samma kontext, den strategiska, är positivt för undersökningens validitet, vilket motiverar undersökningens riktade urval av texter från enbart två utgivare inom definierat tidsspann. Ett väl utvecklat analysverktyg baserat på en etablerad och för undersökningen relevant teori minskar risken för systematiska fel vilket ger en hög *begreppsvaliditet* (Esaiasson et al., 2017, s. 58).

Reliabilitet innebär frånvaro av slumpmässiga eller osystematiska fel (Ibid, s. 64). Ett strukturerat arbetssätt med fasta regler och mallar minskar förvisso risken för osystematiska fel men en begreppsutredning som kräver kategorisering kommer i någon grad påverkas av personen som kodar och tematiserar. Bakom varje kodning befinner sig en individ som gör individuella bedömningar och antaganden (Hjerm, et al., 2014, s. 48).

Inom ramen för den tematiska analysen sker bedömningen *efter* kodning och tematisering vilket minskar risken för ”subjektiv gallring” eller bias inom respektive tema. Dessutom är *alla* förekomster av begreppet inom analysobjekten föremål för kodning och tematisering utan undantag. Även det minskar risken för att någon del av innehållet medvetet eller omedvetet väljs bort, värderas eller tolkas innan det når analysfasen. Ovanstående åtgärder ska möjliggöra en god *resultatvaliditet*, d.v.s. frånvaro av systematiska och osystematiska fel. Dock kan utfallet först utvärderas efter mätningen är genomförd (Esaiasson et al., 2017, s. 58).

4 Analys och resultat

Kapitlet inleds med en sammanfattning av resultatet från den tematiska analysen. Den tematiska analysen syftar till reduktion utifrån att sortera, organisera och förenkla rådata genom bland annat kodning (Fejes et al., s. 35). Resultatet redovisas som fakta utan genomgående värdering och utgör därmed underlag och referens till efterföljande begreppsvärdering och sammanfattning som avslutar kapitlet.

4.1 Sammanfattning av tematisk analys (TA)

Den tematiska analysen visar på att begreppet försvarsförmåga förekommer i flertalet olika sammanhang inom analysenheterna med en mängd varierande formuleringar av kärnbegreppet med tillhörande attribut. Att begreppet saknar en enhetlig definition är att beteckna som en genomgående brist vilket också bidrar till stor ”konstnärlig frihet” för författaren men också stort tolkningsutrymme för läsaren. Kontexten vari begreppet beskrivs inom påverkar emellanåt formen av hur det uttrycks vilket två utdrag ur analysobjekten exemplifierar nedan.

Inom nedan kontext blir begreppet tematiserat som militär försvarsförmåga:

*”Internationella gemensamma övningar syftar till att stärka vår taktiska och operativa förmåga inom relevanta områden. Det är också ett medel för att knyta band och utveckla den **militära försvarsförmågan** i samklang med de vi samarbetar med” (Försvarsmakten, 2016, s. 50)*

I försvarspropositionen från 2020 framgår ett annat perspektiv på försvarsförmåga – även här tematiserat utifrån kontexten det beskrivs ur:

*”Regeringen bedömer att det skulle krävas ytterligare överväganden för att identifiera de eventuella behov av skydd och förstärkningsresurser [...] samt hur de på ett kostnadseffektivt sätt kan bidra till bästa möjliga **försvarsförmåga utifrån ett totalförsvarsperspektiv**” (Prop. 2020/21:30, s. 136)*

Som tidigare redovisats har datainsamlingen även omfattat begreppen krigföringsförmåga och totalförsvarsförmåga för att skapa underlag till en bredare värdering i nästkommande fas. Inom ramen för tematisk analys kommer vi fortsatt att särskilja begreppen vid redovisningen för att tydligt markera att försvarsförmåga är *fokusbegrepp* medan krigföringsförmåga och totalförsvarsförmåga är att beteckna som *understödjande* begrepp men ingår i analysen.

Totalt identifierades 42 st. förekomster av begreppet *försvarsförmåga*, 30 st. förekomster av *krigföringsförmåga* samt 7 st. förekomster av *totalförsvarsförmåga* inom valda analysobjekt efter tillämpning av tidigare redovisade avgränsningar. I diagram 1 nedan redovisas fördelningen av förekomsterna mellan dokument utgivna av regeringen (försvarspropositioner) respektive Försvarmakten (FMSI och doktriner).

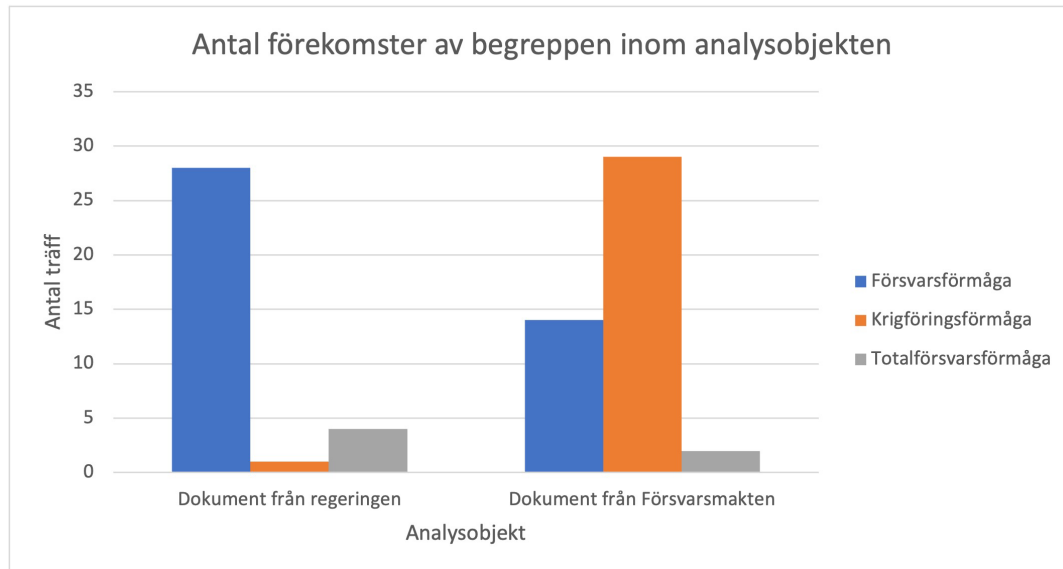

Diagram 1: Antal förekomster av begreppen inom analysobjekten

4.1.1 Begreppet försvarsförmåga - kärnbetydelse

Av totalt 42 st. förekomster var det möjligt att utvinna beståndsdelar av begreppet ur enbart 20 st. av dessa. I de fall det inte gick att utläsa innebörd berodde det på att begreppet stod ut ensamt utan vidare beskrivning eller tydliga attribut. Resultatet av den tematiska analysens delmål att extrahera utdrag som utgör begreppets byggstenar samt innebörd kan komprimeras enligt följande:

- Försvarsförmåga beskrivs som något anpassningsbart genom höjning eller skärpning av beredskapen
- Funktioner eller verksamheter som försvarsunderrättelseförmåga, nyckelteknologier, försörjningstrygghet, hemvärnet och frivilligorganisationerna, materieförsörjning, forskning och utveckling har betydelse eller är viktiga för försvarsförmågan
- Försvarsförmågan kan ökas genom att försvaret stöds, får ökad användbarhet och tillgänglighet samt genom en väl fungerande materieförsörjning
- Folkförankringen av totalförsvaret genom försvarsvilja är avgörande för försvarsförmågan

- Försvarsförmågan syftar till försvar av eget territorium
- Försvarsförmågan utgör en tröskel för den som vill angripa Sverige
- Försvarsförmågan förstärks av fördjupade bi- och multilaterala försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten
- Försvarsförmågan är beroende av ömsesidigt stöd och samverkan mellan militära och civila verksamheter
- Den konceptuella utgångspunkten för försvarsförmågan består av tre delar; Försvarsvilja som kärnan i ett trovärdigt försvar, Totalförsvaret som ger strategisk ordning, och slutligen Internationell förankring som ger strategisk tyngd.

Ur ovanstående koncentratmeningar kan följande byggstenar till begreppets *kärnbetydelse* utvinnas:

- Försvarsförmåga *handlar om* Försvarsmaktens beredskap, verksamhet, förmågor, materielförsörjning, användbarhet och tillgänglighet.
- Försvarsförmåga har en *totalförsvardimension* då den är beroende av att civila och militära verksamheter samarbetar. Folkförankring genom försvarsviljan är fundamental.
- Försvarsförmåga har en *internationell dimension* då den förstärks av internationellt försvars- och säkerhetspolitiskt samarbete.
- Försvarsförmågan *utgör en tröskel* för en angripare och syftar ytterst till *försvar av Sverige*.

I efterföljande begreppsvärdering kommer komponenterna enligt ovan utgöra underlag för fortsatt analys av begreppets kärnbetydelse.

4.1.2 Begreppets identifierade attribut

Den tematiska analysen kunde utvinna 51 st. olika attribut till försvarsförmåga ur analysobjekten. I tabell 4 grupperas attributen i kategorier baserade på ovan redovisade grund till begreppets kärnbetydelse utifrån den kontext attributen framgår inom analysobjekten. Tre tydliga kategorier framträder: *Totalförsvaret – Militär förmåga – Internationell förankring*. Attribut som inte kan sorteras under någon av kategorierna placeras i kategorin övriga.

Totalförsvaret	Militär förmåga	Internationell förankring	Övriga
Civila verksamheter	Användarbarhet	Försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten	Befintlig
Delaktighet	Beredskap	Gemenskap	Beslutad
Engagemang	Erfarenhetsöverföring	Instrument	Finansierad
Folkförankring	Forskning	Internationell förankring	Grundläggande
Försvarsvilja	Funktioner	Internationella övningar	Hybrida hot
Försörjningstrygghet	Förmågor	Omvärldsutveckling	Kontinuitet
Myndigheter	Försvar	Strategiska mål	Stabilitet
Objekt	Försvarsunderrättelse	Säkerhetspolitik	Verksamhet
Resurser	-förmåga		
Samverkan	Hemvärnet		
Stöd	Krav		
Totalförsvaret	Krigsavhållande		
	Krigsförband		
	Materieförsörjning		
	Militära verksamheter		
	Nyckelteknologier		
	Operationer		
	Operativ förmåga		
	Skydd- och förstärkningsresurser		
	Teknikutveckling		
	Tillgänglighet		
	Trovärdig		
	Tröskel		
	Väpnat angrepp		

Tabell 4: Begreppet försvarsförmåga identifierade attribut

Av ovanstående gruppering kan vi konstatera att flest identifierade attribut sorteras under kategorin *militär förmåga*. Den övriga jämna spridningen och att förhållandevis få attribut är osorterbara indikerar att begreppet kan hållas inom tidigare definierade ”dimensioner”, men med en övervikt mot den militära.

4.2 Begreppsvärdering utifrån Gerrings teori

Efter paketering och summering av rådata genom den tematiska analysen följer nästa analyssteg varvid begreppet värderas. Fortsatt analys kan beskrivas som en dialog mellan empiri och teori (Hjerm et al., 2014, s. 39) med stöd av operationaliserade frågeställningar. Värderingen avslutas med en sammanfattning i tabellform som översiktligt kompletterar frågeställningarna med en anpassad form av betygsättning utifrån Gerrings kriterier.

4.2.1 Familjaritet (Familiarity)

Inom bedömningskriteriet familjaritet värderas om försvarsförmåga som term fångar upp och återger det som begreppet avser spegla. För att svara på det behöver vi jämföra begreppets etablerade definitioner med hur det de facto används inom vardagsspråket eller en språkgemenskap. Om begreppets användningsområde överensstämmer med definitionerna på ett intuitivt tydligt sätt har begreppet en hög familjaritet. Som tidigare konstaterats saknas en etablerad definition av försvarsförmåga. Undersökningen har inte som ambition att operationalisera begreppet fullt ut ur analyserat material. En något lägre ambition med större mått av tolkning är att sammanfatta hur begreppets kärnbetydelse kan förstås, möjligen med stöd av begreppets lexikala betydelse (Gerring, 1999, s 369). Den lexikala betydelsen kan enbart utvinnas om begreppet särredovisas i *försvar* respektive *förmåga* eftersom det sammansatta ordet inte återfinns i ordböcker. Därav undersöker vi orden ”försvar” och ”förmåga” var för sig i Svenska Akademiens ordböcker⁶ med följande resultat (utdrag ur SAOL och SO avses):

*Försvar*⁷ – värjande, värn / skydd (för någon eller något) genom motstånd mot angrepp

*Förmåga*⁸ - duglighet, kapacitet / möjlighet att utföra något, som enbart beror av inre egenskaper

Genom att intuitivt kombinera utdragen kan den lexikala betydelsen sammanfattas med att försvarsförmåga utgörs av *en kapacitet eller möjlighet att skydda/värja sig mot angrepp genom motstånd*.

Den tematiska analysen resulterade i att ett antal byggstenar till kärnbetydelsen kunde utvinnas och tillsammans med den lexikala betydelsen har förutsättningar för att svara på delfrågan skapats. Genom att ytterligare reducera och koncentrera alla ingående delar av begreppet kan frågan nedan besvaras genom en enkel meningsbyggnadsövning.

Hur kan begreppets kärnbetydelse sammanfattas ur analysobjekten utifrån beskrivningar av beståndsdelar, innebörd samt övriga attribut och egenskaper?

Sveriges försvarsförmåga utgörs av den samlade kapaciteten att försvara landet mot angrepp. Försvarsförmågan bygger på ett fungerande totalförsvar där civila och militära verksamheter och förmågor samverkar samt folkförankring genom försvarsvilja. En stark försvarsförmåga är baserad på internationellt försvars- och säkerhetspolitiskt samarbete och utgör en tröskel för en angripare.

---

⁶ Svenska Akademiens ordböcker innehåller Svenska Akademiens ordlista (SAOL), Svensk ordbok (SO) och Svenska Akademiens ordbok (SAOB) på webben: <https://svenska.se>

⁷ *Försvar* | svenska.se, (Hämtdatum 2023-03-20) Tillgänglig: <https://svenska.se/tre/?sok=forsvar&pz=8>

⁸ *Förmåga* | svenska.se, (Hämtdatum 2023-03-20) Tillgänglig: <https://svenska.se/tre/?sok=formaga&pz=2>

För att bedöma begreppets familjaritet jämförs ovan stipulerade kärnbetydelse med tre tidigare redovisade referenser (se p. 1.4). Därmed mäts hur väl analysobjektens beskrivning av begreppet svarar upp mot externa ansatser att definiera fenomenet. Jämförelsen redovisas i tabell 5.

Referens	Text	Kontroll kärnbetydelse
Stadsrådets försvarspolitiska redogörelse (Finland), 2017	<i>"Försvarsförmågan består av försvarssystemets militära kapaciteter samt av nationellt myndighetssamarbete och internationellt försvarssamarbete".</i>	JA Totalförsvaret Internationellt
Stadsrådets försvarspolitiska redogörelse (Finland), 2021	<i>"Värnplikten, en hög försvarsvilja och en tillräcklig nationell enighet utgör grunden för Finlands försvarsförmåga."</i>	JA Försvarsvilja Folkförankring
Militärstrategisk doktrin 2016 (Försvarsmakten)	<i>"Konceptuell utgångspunkt för svensk försvarsförmåga – Försvarsvilja, totalförsvaret och internationell förankring"</i>	JA Försvarsvilja Totalförsvaret Internationellt
FOA rapport: Att värdera operativ försvarsförmåga (Lignell et al., 1998)	<i>"[...] den samlade förmåga att lösa de uppgifter som totalförsvarets resurserna skall kunna utnyttjas för"</i> <i>"[...]försvarets förmåga att nå uppsatta mål eller syften"</i>	JA - totalförsvaret NEJ – om enbart Försvarsmakten avses

Tabell 5: Bedömning av överensstämmelse mellan referensdefinitioner och kärnbetydelse

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att undersökningens definierade kärnbetydelse väl överensstämmer med referenternas förslag på definitioner eller förklaringar av begreppet. Förvisso utgör en av referenserna, Militärstrategisk doktrin 2016, även ett av undersökningens analysobjekt vilket kan uppfattas som en vägning med samma sak och vikt i bägge vågskålarna. Dock är referensen relevant då den utgör en av väldigt få definitionsförslag för begreppet och dess innehåll utgör bara ett av många ingångsvärden för kärnbetydelsen.

Begreppet försvarsförmåga anses ha en hög grad av familjaritet då kärnbetydelsen fångar de flesta av de relevanta försöken till definitioner. Som tidigare nämnts är termen i övrigt flitigt använd och får anses som etablerad och välkänd inom vardagsspråket vilket också bidrar till en hög familjaritet enligt Gerrings kriteriedefinition.

4.2.2 Resonans (Resonance)

Utifrån Gerrings beskrivning av vad ett begrepp med hög resonans innebär är det ganska enkelt att värdera om försvarsförmåga lever upp till en sådan standard. Inom ramen för familjaritetskriteriet har vi redan konstaterat att begreppet är brett representerat inom analysenheterna men är även en etablerad del av vardagsspråket. Med anledning av det oroliga säkerhetspolitiska läget får begreppets *kognitiva klick* dessutom anses som tydligt när det används. Härvid värderas dock inte mot vilken definition eller betydelse begreppet associeras med vilket undersökningen visat på har stor variation. Att begreppet har ”fastnat” inom den försvars- och säkerhetspolitiska diskursen kommer inte ytterligare exemplifieras med olika utdrag eller citat då undersökningens utrymme är begränsat. I stället ägnas härifrån fokus på frågan ur operationaliseringen av innevarande del av analysen:

Hur vanligt förekommande är begreppet inom undersökta analysobjekt? Vilka närbesläktade termer förekommer och i vilken omfattning?

Den tematiska analysen visar på totalt 42 st. förekomster av begreppet *försvarsförmåga* inom analysobjekten. Närbesläktade termer eller begrepp är *krigföringsförmåga* med 30 st. förekomster och *totalförsvarsförmåga* med 7 st. vilka tillika utgör undersökningens understödjande begrepp.

Försvarsförmåga som begrepp är relativt vanligt förekommande⁹ i analysobjekten författade av *regeringen*. Inom analysobjekt som härstammar från Försvarsmakten är begreppet inte lika vanligt. Här konkurrerar begreppet krigföringsförmåga som en ersättningsterm och utgör därmed det mest vanligt förekommande begreppet. Detta förhållande kommer vi återkomma till under kriteriet differentiering men får inom ramen för resonanskriteriet anses som besvärande. Därav bedöms kriteriet som varken hög eller låg uppfyllnad.

4.2.3 Sparsamhet (Parsimony)

Inom sparsamhetskriteriet värderas begreppets attribut och egenskaper som för en hög uppfyllelse bör utgöras av en begränsad homogen samling som i sin tur relaterar till ett kortfattat, avgränsat och kärnfullt begrepp. Den tematiska analysen redogör för begreppets samlade attribut, kategoriserade i fyra olika kategorier: Totalförsvar, militär förmåga, internationell förankring och övriga. Kategoriseringen utgår ifrån hur begreppets kärnbetydelse ska förstås inom ramen för undersökningen.

Attribut ur samtliga kategorier är i huvudsak jämnt representerade mellan Försvarsmakten och regeringen vilket indikerar att begreppet kan tillskrivas samma egenskaper ur bägge författarkollektivens perspektiv. Om man analyserar enskilda attributs fördelning konstateras att enbart fyra av totalt 51 st. identifierade attribut

---

⁹ ”Vanligt förekommande” syftar på vilket begrepp som används inom liknande kontext mellan analysobjekten. Det är alltså inte ett mått på antal förekomster i förhållande till mängden text.

delas mellan Försvarmakten respektive regeringen. Dock kan tre av fyra attribut (försvarsvilja, krigsförband, totalförsvar) direkt kopplas mot begreppets kärnbetydelse vilket är positivt för sparsamheten. Att termen är kort och kärnfull är också bra för sparsamheten. Men bra begrepp har inte oändliga definitioner. Ett sparsamt begrepp behöver inte förklaras genom att lista attribut för att veta vad man pratar om (Gerring, 1999, s. 371). Begreppets mängd av åtföljande attribut står alltså i kontrast med sparsamheten, trots att huvuddelen kan kopplas mot kärnbetydelsen. Det påverkar sparsamheten negativt.

Hur specifikt är begreppet (termen) mätt mot kärnbetydelsen och dess identifierade attribut?

Försvarsförmåga som etiketterande term kan sammanfattningsvis konstateras vara specifik i betydelsen kortfattad och kärnfull mätt mot kärnbetydelsen eftersom kategorierna som attributen indelas inom står i direkt relation med denna. Men med ett mer objektiva perspektiv står det höga antalet attribut med viss tematisk spridning i strid mot sparsamhetskravet. Sammantaget får därför begreppets sparsamhet inom analysobjekten anses som låg.

4.2.4 Koherens (Coherence)

Inom kriteriet koherens undersöks internt sammanhang mellan attributen utan kategorisering med fokus att identifiera eventuella skillnader mellan hur Försvarmakten respektive regeringen tillskriver begreppet egenskaper i löpande text. En hög grad av koherens uppnås om attributen ur Försvarmaktens och regeringens styrdokument korrelerar med varandra genom de intuitivt går att härleda till samma kärnprincip, vilket i undersökningen utgörs av begreppets kärnbetydelse. Attributen ur Försvarmaktens dokument får inte vara motstridiga eller inkonsekventa mot regeringens om kriteriet ska uppfyllas. Härvid undersöks enskilda attribut i en jämförelse mellan analysobjekten.

En inledande översikt ger vid handen att begreppets uttrycksform, oavsett kontext, varierar mellan och inom analysobjekten. Förutom att uttrycka försvarsförmåga i sin grundform har regeringen tre andra uttrycksformer och Försvarmakten presenterar *dubbelt så många* i sina underlag.

Inom *regeringens propositioner* uttrycks försvarsförmåga som:

- Sveriges/svensk försvarsförmåga
- Försvarsförmåga ur ett totalförsvarsperspektiv
- Grundläggande försvarsförmåga
- Försvarsförmåga

Inom *försvarsmaktsdokumenten* uttrycks försvarsförmåga som:

- Befintlig försvarsförmåga
- Finansierad och beslutad försvarsförmåga
- Grundläggande försvarsförmåga
- Sveriges/landets försvarsförmåga
- Militära försvarsförmågan
- Den samlade försvarsförmågan
- Försvarsförmåga

Av totalt 51 st. identifierade attribut härstammar 19 st. från försvarsmaktsdokumenten och 28 st. från regeringens propositioner. Endast fyra attribut delas mellan dokumentgrupperna som tidigare konstaterats. En sammanställning av uttrycksform och antal använda attribut ger vid handen att Försvarsmakten använder dubbelt så många uttrycksformer med färre attribut än vad regeringen gör. Sammanfattningsvis används alltså inte begreppet på ett koherent sätt i en jämförelse mellan dokumentgrupperna och kriterieuppfyllanden blir således låg avseende koherens.

4.2.5 Avgränsning (Differentiation)

Under rubriken avgränsning analyseras hur väl begreppet kan särskiljas från ett angränsande eller närbesläktat begrepp (Gerring, 1999, s. 375). En eventuell överlappning med oklara definitionsgränser ger begreppet en låg grad av avgränsning. Närliggande begrepp är mest relevant att undersöka mellan dokumentgrupperna för att identifiera en eventuell begreppsförvirring, varvid frågan vi ställer oss är: *Kan närliggande begrepp tillskrivas samma betydelse som försvarsförmåga inom och mellan analysobjekten?*

Närliggande begrepp utgörs av undersökningens understödjande begrepp - *totalförsvarsförmåga* samt *krigföringsförmåga*. Den tematiska analysen visar på en tydlig övervikt av förekomster när det gäller krigföringsförmåga inom försvarsmaktsdokumenten (se p. 4.1). Av totalt 30 st. förekomster kan enbart *en* tillskrivas försvarspropositionerna. Regeringen använder försvarsförmåga mer konsekvent med enbart ett fåtal avvikelser med begreppet totalförsvarsförmåga som i sammanhanget hädanefter kan betraktas som synonymt med försvarsförmåga.

”Ett starkt svenskt totalförsvar, med en trovärdig krigföringsförmåga, verkar krigsavhållande och därmed fredsbevarande” (Prop 2020/21:30, s. 99).

Ovanstående citat indikerar att krigföringsförmåga är en del av totalförsvaret, underförstått den militära delen. I militärstrategisk doktrin 2022 omsätts detta av Försvarsmakten till följande:

”Vår roll är att med en trovärdig krigföringsförmåga tillsammans med övriga delar i total-försvaret visa att Sverige kommer att försvaras med de förmågor och medel vi väljer” (Försvarsmakten, 2022, s. 5)

Inom tema tröskel, trovärdighet och försvarsvilja använder regeringen *försvarsförmåga* att definiera vad som ska åstadkommas, säkerställas eller uppnås som en beroende variabel i resonemanget. Försvarsmakten tenderar dock att bryta ned styrningarna till *krigföringsförmåga* som en beroende variabel. Detta exemplifieras genom sammanställningen i tabell 6 nedan.

Regeringen	Försvarsmakten
”Med den inriktning som föreslås i denna proposition kommer betydande steg att tas mot att säkerställa en trovärdig försvarsförmåga över tid” (Prop 2020/21:30, s. 31)	”En trovärdig krigföringsförmåga byggs upp av flera olika komponenter inom faktorerna ovan, t.ex. materiell förmåga, flexibel beredskap samt förmågan att fatta rätt beslut i rätt tid” (Försvarsmakten, 2022, s. 18)
”Den svenska försvarsförmågan bör stärkas. Genom att kunna möta ett väpnat angrepp bör försvaret tillsammans med politiska, diplomatiska och ekonomiska medel utgöra en tröskel för den som skulle vilja angripa Sverige, eller utöva påtryckningar med militära maktmedel. Det enskilt viktigaste [...] är att öka den operativa förmågan i krigsförbanden och att säkerställa den samlade förmågan i totalförsvaret” (Prop 2014/15:109, s. 50)	”Tillsammans med det övriga totalförsvaret ska det militära försvaret utgöra en tröskel och verka krigsavhållande för den som vill angripa eller utöva påtryckningar på Sverige, samt förebygga konflikt. Detta åstadkoms med en trovärdig krigföringsförmåga som bygger på tillgängliga och dugliga krigsförband, god materiell status, anpassad beredskap och nära samarbete med andra myndigheter, företag, stater och organisationer” (Försvarsmakten 2022, s. 45)
”Folkförankringen av totalförsvaret har en avgörande betydelse för försvarsviljan och ytterst för Sveriges försvarsförmåga ” (Prop 2014/15:109, s. 87)	” Viljan att försvara Sverige omsätts inom Försvarsmakten i militär utbildning och bidrar på så vis till att bygga Sveriges krigföringsförmåga ” (Försvarsmakten 2022, s. 70)

Tabell 6: Regeringens styrningar i termer av försvarsförmåga omsatta av Försvarsmakten i termer av krigföringsförmåga

Sammantaget visar bedömningen av avgränsningskriteriet att närliggande begrepp inte *ersätter* försvarsförmåga i en jämförelse mellan analysobjekten. I stället används närliggande begrepp för att *omsätta* försvarsförmåga i andra termer. I generella drag konstateras att krigföringsförmåga anspelar på koncept att föra krig och sammankopplas nästan uteslutande till Försvarsmaktens förmåga. Försvarsförmåga avser *den faktiska förmågan* utan begreppsbindenhet till vare sig

Försvarsmakten, nationen eller totalförsvaret i övrigt. Således blir kriterieuppfyllnadsgraden varken hög eller låg avseende hur väl begreppet är avgränsat.

4.2.6 Djup (Depth)

Vid bedömning av sparsamhetkriteriet kunde listade attribut ur analysobjekten kategoriseras och kopplas till begreppets kärnbetydelse för övervägande del. Ett begrepps *djup* bedöms i stället utifrån *mängden* relevanta åtföljande attribut som beskriver samma fenomen (Gerring, 1999, s 379). Det är alltså positivt för kriteriet (och användbarheten) med många attribut, men dessa bör även vara möjliga att logiskt kategorisera eller ”bunta ihop” vilket genomfördes under den tematiska analysen. Flest attribut kunde samlas i kategorin militär förmåga (se tabell 4) men i övrigt framträder en relativ jämn spridning mellan de tre dimensioner som begreppets kärna kännetecknas av. Egenskaperna behöver inte vara särskiljande eller definierande som vid bedömning av sparsamhet men att attributen intuitivt kunde klustras i så få som tre kategorier är positivt för djupet då bra begrepp identifierar fruktsamma kategorier (Ibid, s. 380).

Totalt kunde 51 st. attribut identifieras och alla utom 8 st. kunde intuitivt placeras i någon av de tre kategorierna totalförsvaret, militär förmåga och internationell förankring. Försvarsförmåga åtföljs alltså med många attribut varav den absoluta huvuddelen enkelt kan kopplas till samma fenomen och kategoriseras i relevanta kategorier som bär mot begreppets kärnbetydelse. Enligt Gerrings modell framstår därmed försvarsförmåga som ett begrepp med stort djup.

4.2.7 Teoretisk nytta (Theoretical utility)

I en bedömning av begreppets teoretiska nytta ska begreppets bidrag till teoribildning värderas. Med teoribildning menas hur väl begreppet kan användas som ett kategoriserande ramverk för teorier kring ett fenomen (Gerring, 1999, s. 381). Vi frågar oss därav *hur användbart begreppet är för teoribildning inom militärstrategisk kontext?*

Som konstaterat finns det utrymme för ytterligare forskning på området och i första hand ett behov av en fastställd definition eller konceptuell utveckling. I militärstrategisk doktrin från 2016 framställs en tydlig ansats till konceptualisering av begreppet under rubriken: *Konceptuell utgångspunkt för svensk försvarsförmåga* (Försvarsmakten, 2016, s. 44). I kombination med en definition eller begrepps-förklaring kan begreppet användas som ramverk för teoribildning då det samlar tydligt avgränsade beståndsdelar eller delkoncept under sig (försvarsvilja, totalförsvaret och internationell förankring). Tyvärr är ovanstående koncept inte längre giltigt då doktrinen är upphävd, och i doktrinen från 2022 återfinns inte skrivningen.

Det finns alltså redan exempel på att begreppet kan bidra i teoretiska sammanhang på en strategisk nivå. I den militärstrategiska kontexten konkurrerar begreppet krigföringsförmåga vilket tidigare visats, främst genom Försvarsmaktens

fallenhet att ersätta alternativt omsätta försvarsförmåga med krigföringsförmåga i myndighetens doktriner och styrdokument. Militär krigföringsförmåga har en teoretiskt etablerad grund och samlar moraliska, fysiska och konceptuella faktorer inom sitt teorihägn (Ibid, s. 15). Därmed får mervärdet och nyttan av att tillföra ytterligare ett begrepp inom militärstrategisk kontext anses som begränsat. Utrymmet och behovet återfinns snarare vid den politisk-strategiska nivån för att förklara, reglera och kommunicera landets samlade förmåga till försvar. Därmed bedöms den teoretiska nyttan av begreppet i sin nuvarande form som låg men med option om en större nytta efter en eventuell konceptualisering och utveckling.

4.2.8 Praktisk nytta (Field utility)

Det sista kriteriet handlar om hur självständigt begreppet betecknas vara, utan att inkräkta på andra begrepp inom samma område. Det gäller särskilt när ett begrepp nybildas eller omdefinieras vilket inte riktigt är fallet med försvarsförmåga. I denna undersökning tar vi utgångspunkt i självständighetsperspektivet och bedömer hur praktiskt användbart begreppet är i strategiskt inriktande dokument.

Som belystes inom ramen för teoretisk nytta finns det både behov och utrymme för begreppet på politisk-strategisk nivå. Om vi utgår ifrån hur begreppet används idag krävs dock, likt försvarsutskottet 2004 konstaterade, att begreppet konkretiseras med reellt innehåll för att kunna användas med verklig effekt i försvarspolitiskt inriktande dokument. Att närliggande begrepp dessutom konkurrerar och delar attribut får anses som försvårande för den praktiska nyttan. Sammantaget bedöms den praktiska nyttan inom strategiskt inriktande dokument som låg.

4.3 Sammanfattning

Den induktiva fasen av analysen genomfördes i en operationaliserad form av tematisk analys baserad på Braun & Clarkes modell (2006). Syftet var att bereda empirin för efterföljande begreppsvärdering genom insamling, kodning, sammanställning och analys i sex olika delmoment. Härvid redovisades antal förekomster/träff av såväl fokusbegrepp som understödjande begrepp inom analysobjekten samt dess medföljande attribut. Förutom att lägga den kvantitativa grunden för vidare begreppsvärdering är det viktigaste resultatet från den tematiska analysen fundamentet till *begreppets kärnbetydelse* som kunde utvinnas på ett överraskande framgångsrikt sätt. Undersökningen har inte som ambition att föreslå en definition för försvarsförmåga, men med den utvecklade kärnbetydelsen har en basplatta för fortsatt operationalisering etablerats.

Under den efterföljande deduktiva fasen användes resultatet från TA (som reduktion av empirin) och Gerrings teoretiska ramverk (som kriterier för begreppsvärderingen) för att komma till ett resultat. Resultatet sammanfattas i tabellen nedan.

Gerringskriterier	Undersökningens bedömningsgrund (Operationaliserad, se p. 3.4)	Kriteriuppfyllnadsgrad
Familjaritet	Kärnbetydelse	Hög
Resonans	Förekomst och närbesläktade begrepp/termer	Varken hög eller låg
Sparsamhet	Specifikt/kärnfullt mot kärnbetydelsen och attribut	Låg
Koherens	Jämförelse dokumentgrupper – attribut kopplade till kärnbetydelse	Låg
Avgränsning	Närliggande begrepps betydelse	Varken hög eller låg
Djup	Antal attribut och möjlighet att kategorisera dessa	Hög
Teoretisk nytta	Användbarhet för teoribildning	Låg
Praktisk nytta	Praktisk användbarhet i strategiska dokument	Låg

Tabell 7: Resultatsammanställning av undersökningens begreppsvärderande del

5 Slutsatser

Arbetet avslutas med en resultatdiskussion kring undersökningens centrala frågeställning. Härvid diskuteras även ytterligare möjligheter till förståelse avseende begreppets plats i den strategiska hierarkin samt förslag på potentiellt utrymme för vad vidare forskning i termer av ”nästa steg” kan utgöras av.

5.1 Diskussion

Vi har i undersökningen återkommande fastlagt att begreppet försvarsförmåga behöver en definition. Det är dock relevant att diskutera vad en definition av ett redan etablerat och väl brukat begrepp skapar för mervärde. Människors förhållande till begreppet kan för närvarande anses som relativt obundet. Obundet till ”regler” om var begreppet hör hemma inom hela spektrumet från strategisk till lokalpolitisk kontext. En nyetablerad definition riskerar präglas eller påverkas av det vardagliga språket och ett fragmenterat utbud av associerade attribut. Det skulle som bekant vara negativt för begreppets sparsamhet och nytta (Gerring, 1999).

En återvändsgränd närmar sig således, om inte ett helt nytt grepp om begrepps-bildningen i frågan tas. Ett sätt att konkretisera begreppet förutsättningslöst är att tänka i termer av skapande i stället för definierande, även om det rent praktiskt är samma sak då begreppet redan finns. I *svenska säkerhetsstrategier* (2021) tar Jacob Westberg upp begreppen försvarsstrategi och militärstrategi. Begreppet försvarsstrategi *skapas*¹⁰ i syfte att analysera sambandet mellan politiska och militära strategier. Att skapa begrepp för att möjliggöra styrning och mätning kan vara lika motiverat som att skapa begrepp för att analysera fenomen eller samband.

Om nyttan med försvarsförmåga som begrepp ska öka behöver även dess plats i den strategiska kontexten eller hierarkin på något sätt bestämmas. Förmågans relation till överordnade mål och underordnade förmågor eller strategier kan exempelvis beskrivas med horisontal koherens likt Westberg avseende säkerhetsstrategi (2021, s. 25). Koherensen handlar om att förmågorna (exempelvis militära maktmedel) och strategierna som utformas av olika aktörer *samordnas* på respektive nivå. På så sätt förstärker och kompletterar medel och strategi varandra i syfte att nå övergripande målsättningar (Ibid).

Författarens tolkning av hur försvarsförmåga relaterar till dess närliggande begrepp genom perspektiv av hur dess förmågor kan förklaras är följande:

---

¹⁰ Begreppet är skapat av Jacob Westberg, Håkan Edström och Dennis Gyllensporre (Westberg, 2021, s. 30)

- Krigföringsförmåga – militärstrategisk konceptuell förmåga, bör läsas som militär krigföringsförmåga då det rimligen inte finns någon annan.
- Försvarsförmåga – reell förmåga enligt beskrivning av begreppets kärnbetydelse.
- Totalförsvarsförmåga – variant på försvarsförmåga som med försvarsförmågebegreppets utvecklade kärnbetydelse saknar relevans och blir överflödigt.

Med den bakgrunden skulle begreppen, utifrån den förståelse som vi nu skapat, intuitivt kunna inordnas inom en begreppshierarki med horisontal koherens. I relation till överordnade mål och underordnade strategier kan försvarsförmåga betraktas som ett begrepp hemmahörandes inom överordnade strategier. Begreppets kärnbetydelse indikerar tydligt både en politisk och en militär dimension och får därför ses som samordnande av underordnade strategier. Därmed bör begreppet placeras på samma nivå som där försvarsstrategin utformas och regleras, d.v.s. inom det politiska arbetet med exempelvis försvarspropositioner och försvarsberedningar. I figuren nedan åskådliggörs detta tillsammans med en repetition av begreppets föreslagna kärnbetydelse. Figuren beskriver med dess mörkblå fält relationerna mellan mål, politikområden och strategier med Westbergs modell som grund (2021, s. 25), kompletterat med hur försvarsförmåga som begrepp kan relatera till nivåerna. Krigföringsförmåga är tentativt placerat underordnat försvarsförmåga då det begreppet i sin konceptuella form får störst bäring inom ett renodlat militärstrategiskt perspektiv.

Sveriges försvarsförmåga utgörs av den samlade kapaciteten att *försva landet* mot angrepp. Försvarsförmågan bygger på ett fungerande *totalförsvar* där *civila* och *militära* verksamheter och förmågor samverkar samt *folkförankring* genom *försvarsvilja*. En stark försvarsförmåga är baserad på *internationellt* försvars- och säkerhetspolitiskt *samarbete* och utgör en *tröskel* för en angripare.

Figur 1: Författarens utveckling av Westbergs modell med beskrivning av relationer mellan säkerhetsmål, övergripande politikområden, strategier och maktmedel kompletterat med var försvarsförmåga och krigföringsförmåga kan placeras utifrån resultatet från denna undersökning.

För att förtydliga var försvarsförmågan uttrycks och formas som strategiskt begrepp har Westbergs modell tillförts en nivå som direkt underordnas den gemensamma säkerhetsstrategin. Ursprungsmodellen delar upp säkerhetsstrategin i politiska, militära samt ekonomiska maktmedel och strategier vilket rimligen innebär att den inrymmer en dimension av varje, d.v.s. tre ”delstrategier” som i modellen ovan åskådliggörs genom sitt politikområde. Härvid har politiska strategier tolkats i första hand som utrikespolitik som del av säkerhetspolitiken. Övriga delstrategier formas inom försvarspolitikerna och den ekonomiska politiken. Vi har dock tidigare konstaterat att försvarsförmåga inte kan begränsas till enbart den försvarspolitiska sfären då internationellt säkerhetspolitiskt samarbete som bekant är en av begreppets byggstenar. Här kommer den horisontala koherensen in då försvarsstrategin lämpligen samordnas med såväl utrikespolitiska som ekonomiska strategier för optimal effekt.

Vi lämnar därmed försöket att ge begreppet en hemvist och fortsätter resultatdiskussionen utifrån förståelseperspektivet. Westbergs resonemang om behovet av teoretisk förståelse av begreppet säkerhetsstrategi kan med samma logik även tillämpas på försvarsförmåga (Westberg, 2021, s 21). Den teoretiska förståelsen behövs för att det ska vara möjligt att *identifiera* beståndsdelarna i vad som avses med försvarsförmåga, även i dokument utanför den strategiska domänen. Begreppet måste alltså innehålla på förhand bestämda delelement vilka kan hämtas ur undersökningens föreslagna kärnbetydelse. Den teoretiska förståelsen, som detta arbete kan bidra till, möjliggör *jämförelser* med andra länders strategiska definitioner och ambitioner av vilken försvarsförmåga landet har eller strävar efter.

Likaså underlättas *styrning* och senare *utvärdering* av förmågeskapande åtgärder mot definierade målsättningar om det teoretiska ramverket är tydligt.

Ovanstående resonemang om teoretisk förståelse och relation till överordnade och underordnade strategier och mål kompletterar eller förstärker förhoppningsvis förståelsen av begreppets förtjänster och brister vilket är undersökningens syfte. Vid det här laget i läsningen är det troligen uppenbart att svagheterna överväger, främst på grund av frånvaron av en konceptuell definition och teoretisk förståelse.

Under arbetet har vi dock erfarit några bra exempel på ansatser att konkretisera försvarsförmåga, inte minst från den finska försvarspolitiska redogörelsen (2017, 2021), men även i en numera upphävd militärstrategisk doktrin (Försvarmakten, 2016). Undersökningen visar på en god samstämmighet mellan identifierade ansträngningar till definition vilket indikerar en hög familjaritet, vilket även bekräftas genom begreppsvärderingen och Gerrings kriterier. Således är troligen inte begreppet särskilt ”svårångat” ur ett strategiskt perspektiv. Arbetsinsatsen är bedömt inte särskilt stor för att skapa eller definiera begreppet, men som tidigare nämnts är det viktigt att utgångspunkten är politisk-strategisk nivå, i balans med överordnade säkerhetspolitiska alternativt säkerhetsstrategiska mål. Därefter förhåller sig underordnade nivåer till definitionen och bryter ned denna till för egen verksamhet relevanta koncept, strategier eller metoder.

Man kan även diskutera om försvarsförmåga, likt krigföringsförmåga, bör förstås genom ständig växelverkan med en potentiell fiende, d.v.s. i relation med det vi ska försvara oss mot (Försvarmakten, 2022, s. 18). Det är fullt rimligt, men oavsett bör den teoretiska förståelsen komma först innan något som relativ försvarsnivå eller eventuell avskräckningseffekt stipuleras. Därav har inget utrymme för en sådan diskussion lämnats i detta arbete.

Undersökningen bidrar i stället till den teoretiska förståelsen genom begreppsanalysen, baserad på Gerrings bedömningskriterier, av hur begreppet kan förstås i sin nuvarande form. Analysen visar att begreppet försvarsförmåga har en hög grad av familjaritet och djup. Termen fångar upp och återger det som begreppet ska spegla samt åtföljs av en stor mängd kategoriserbara relevanta attribut. Utifrån dessa, tidigare forskning eller definitionsförslag samt den lexikala betydelsen har det varit möjligt att utvinna en beskrivning av begreppets kärnbetydelse vilket får anses som undersökningens viktigaste resultat.

Vad avser begreppets relation till närbesläktade begrepp inom såväl kriteriet resonans som avgränsning är resultatet mer svårbedömt. Förvisso är begreppet väl etablerat och generellt vanligt förekommande men inom analysobjekten är förhållandet med begreppet krigföringsförmåga problematiskt. Försvarsförmåga används i första hand av politiken medan krigföringsförmåga är dominerande inom försvarsmaktsdokumenten där begreppet även omsätts. Därmed riskeras den egentliga betydelsen eller innebörden att minska eller rent av gå förlorad.

I kontrast till begreppets djup står dess sparsamhet på grund av den stora mängden åtföljande attribut och egenskaper inom analysobjekten, även om huvuddelen kan kopplas mot kärnbetydelsen. Som tidigare beskrivits används begreppet olika inom dokumentgrupperna och har olika uttryck vilket också innebär att kriterieuppfyllanden av begreppets koherens blir låg.

Avslutningsvis bedöms begreppets såväl teoretiska som praktiska nytta som låg i sitt nuvarande definitionslösa tillstånd vilket indikerar utrymme för fortsatt utveckling, primärt vid den politisk-strategiska nivån.

5.2 Förslag på vidare forskning

Som tidigare redovisats avser den forskningslucka som identifierats främst begrepps forskning om försvarsförmåga. I nästa steg uppstår ett mer konkret behov av vidare utveckling av begreppets teoretiska ramverk och basplatta, när en utökad förståelse har etablerats. Förhoppningsvis är detta arbete en bra utgångspunkt som genom vidare studier kan kompletteras med en annan teori och metod samt en vidgning av relevanta analysobjekt. Fortsatta studier kan även ta nästa steg och undersöka hur försvarsförmåga som begrepp kan operationaliseras fullt ut, exempelvis genom en liknande teoretisk modell som i militärstrategisk doktrin 2016, men då i första hand ur ett politiskt-strategiskt perspektiv.

6 Referenser

- Braun, Virginia, Victoria Clarke, 2006, *Using thematic analysis in psychology*. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), pp 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Collier, David, John Gerring, 2009, *Concepts and Method in Social Science: The tradition of Giovanni Sartori*. Elektronisk: <https://escholarship-org.ludwig.lub.lu.se/uc/item/5cc2x4nw> (Hämtdatum: 2023-03-23)
- Dalsjö, Robert, 2017, *Fem dimensioner av tröskelförsvaret*, FOI. FOI-R--4458--SE
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, Ann Towns, Lena Wängnerud, 2017. *Metodpraktikan : Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Upplaga 5. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Fejes, Andreas, Robert Thornberg (red.), 2019, *Handbok i kvalitativ analys*. Upplaga 3. Stockholm: Liber.
- Försvarsutskottets betänkande 2004/05: FöU4
- Gerring, John, 1999, *What Makes a Concept Good? A Criterial Framework for Understanding Concept Formation in the Social Sciences*, *Polity*, 31(3), pp. 357–393, The University of Chicago press journals. doi: 10.2307/3235246
- Gefleposten Weckoupplagan, 1903-11-19. Elektronisk: <https://tidningar.kb.se/2598846/1903-11-19/edition/172990/part/1/page/2/> (Hämtdatum: 2023-03-10)
- Hjerm, Mikael, Simon Lindgren, Marco Nilsson, 2014, *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Upplaga 2. Malmö: Gleerup
- Lignell, Maria, Henrik Andersson, Maria Arblom, Björn Backström, Staffan Molin, Gabriella Nilsson, Örjan Sundblad, 1998, *Att värdera operativ försvarsförmåga - definitioner och förslag: [användarrapport]*, Försvarets forskningsanstalt, FOA-R: 98-00806-170.
- Prop. 1999/2000:30 – *Det nya försvaret*
- Prop. 2004/05:5 – *Vårt framtida försvar*
- RiR 2021:23, *Att bygga nationell försvarsförmåga – statens arbete med att stärka amréstridskrafterna*
- Sartori, Giovanni (red.), 1984, *Guidelines for Concept Analysis - Social science concepts: A systematic analysis*, Sage Publications, Beverly Hills, California.
- Stadsrådets försvarspolitiska redogörelse (Finland), 2017. 6/2017
- Stadsrådets försvarsredogörelse (Finland), 2021. 2021:79
- Thurén, Torsten, 2019, *Vetenskapsteori för nybörjare*. Upplaga 3. Stockholm: Liber.
- Westberg, Jacob, 2021, *Svenska säkerhetsstrategier – teori och praktik*. Upplaga 2:1. Lund: Studentlitteratur AB

Källdokument

Försvarsmakten, 2022, *Militärstrategisk doktrin (MSD 22)*. Version 2.0. FMLOG
– Grafisk produktion

Försvarsmakten, 2021, *Försvarsmaktens strategiska inriktning 2021–2030*. Bilaga
1, FM2021-7333:1

Försvarsmakten, 2016, *Militärstrategisk doktrin (MSD 16)*. FSV – Grafisk
produktion

Prop. 2008/09:140 – *Ett användbart försvar*

Prop. 2014/15:109 – *Sveriges försvar 2016–2020*

Prop. 2020/21:30 – *Totalförsvaret 2021–2025*